

ОХРИДСКАТА ЕПИСКОПИЈА ВО IX ВЕК**Кратка содржина*

Се чини дека црковната историја на средновековен Охрид била значително застапена во досегашните медијевистички и византолошки истражувања. Но сепак како да недостасуваат позабележителни научни достигнувања кои би се однесувале на историјата на Охридската епископија од IX век. Во врска со оваа византиска институција како особено значајни за научно разгледување се наметнаа прашањата за: времето и воено-политичкиот контекст за појавата на Епископијата; претпоставените последици од бугарското освојување на Охрид; веројатниот привремен ромејско-словенски паралелизам во црковните работи во Охрид; можни причини и околности за згаснување или потиснување на Епископијата и др. Во научниот прилог се обидуваме да понудиме делумни или целосни одговори на поставените прашања, свесни за нивната исклучителна сложеност.

Клучни зборови: ОХРИД, ОХРИДСКА ЕПИСКОПИЈА, ГАВРИЛ ОХРИДСКИ, ЛИХНИД, КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ, КНЕЗ БОРИС

Присуството на христијанството во Охрид датира од многу одамна и притоа низ историјата се пројавувало во различни форми и интензитет. Од мисионерската работа на Св. Еразмо Лихнидски (крај на III век); преку опстојувањето на Лихнидската епископија (IV-крај на VI век); доаѓаме до своевидно возобновување на доцноантичката црковна институција во лицето на византиската Охридска епископија (IX век) и извесното паралелно словенско мисионерско-просветителско делување на Св. Климент Охрид-

* Првична верзија на статијата со идентичен наслов, но на англиски јазик е предадена за публикување во зборникот на трудови: „Патувањата кон Бугарија-Од тука започнува Бугарија“ (во печат), од истоимената научна конференција одржана во мај 2010 г. во Шумен (Р. Бугарија). Освен што во оваа пригода за првпат се објавува на македонски јазик, предметниот текст во меѓувреме претрпе незначителни дополнувања и измени во споредба со англиската верзија.

ски; за најпосле да биде формирана Охридската архиепископија/патријаршија (XI-XVIII век), која со својот висок црковен статус и долготрајно делување оставила најтрајни белези во развојот на христијанското институционално организирање во градот Охрид и пошироко во Македонија. Сепак се чини дека во науката како да останало занемарено соодветно третирање на сегментот за појавата и делувањето на Охридската епископија во IX век, за сметка на пошироката застапеност на темите за Св. Климент и Охридската архиепископија.

Единствениот конкретно датиран податок кој директно сведочи за постоење на епископија во Охрид во IX век, може да се најде во списите од големиот црковен собор одржан во Константинопол во 879 г. Поконкретно, во еден документ меѓу учесниците на Соборот се споменува епископот Гаврил Охридски (Γαβρίηλ Αχρίδης),¹ што во науката главно се толкува како податок за функционирање на епископија и епископ во Охрид.² Всушност со право се смета дека во кризниот период на Византиското царство, Охридската епископија била меѓу суфраганите на Драчката митрополија, која му била непосредно потчинета на цариградскиот патријарх.³

¹ *Sacrorum conciliarum nova et amplissima collection*, v. XVII-XVIII (ed. J. D. Mansi), Firenze 1769, 376.

² Cf.: Г. Острогорски, „Византијски градови у раном средњем веку“, *Сабрана дела: Из византијске историје, историографије и просопографије*, књ. III, Просвета-Београд 1970, 81-82, бел. 62; Б. Панов, „Охрид и Охридско во ранофеудалниот период“, *Охрид и Охридско низ историјата*, I, Скопје 1985, 189; Ц. Грозданов, *Свети Наум Охридски*, Скопје 1995, 8; Б. Николова, *Устройство и управление на Българската православна црква IX-XIV век*, София 1997, 82-83; И. Стефоска, *Словените на почвата на Македонија (од VII до почеток на X век)*, Скопје 2002, 126. Во науката постои и поинакво мислење според кое во случајов не се работи за охридски епископ, тука за епископ на истоимената тракиска провинција/област, подоцнежна тема (A. Delikari, *Der Hl. Klemens und die Frage des Bistums von Velitza (Identifizierung, Bischofsliste-bis 1767 und Titularbischofe)*, Thessaloniki 1997, 83; Idem, „Ζητήματα ιστορικής γεωγραφίας των Βαλκανίων I. Η Επισκοπή Αχρίδου και η μητροπολή Μορ(ρ)αχρίδων“, *Ελληνικά*, т. 60, τευχ. 10, Θεσσαλονίκη 2010, 151-154, 173-174, 178-185). Понудената аргументација од А. Деликари се чини недоволно убедлива за да може да се прифати претпоставката дека епископот Гаврил од 879 г. треба да се поврзе со епископијата Ахрида во Тракија, а не со Охридската епископија во Македонија. Впрочем доколку се из земе посочениот податок од IX век постоењето на тракиската епископија Ахрида останува потполно неизвесно и/или изворно непотврдено во времето пред XI век.

³ Ц. Грозданов, „Свети Астиј Драчки во средновековниот живопис“, *Религиите и религиските аспекти на материјалната и духовната култура на почвата на*

Како потврда за постоење на епископско седиште во Охрид, секако со извесна резерва, може да се ползуваат одделни податоци од изданието: *Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae* (Списоци на епископите од константинополската црква). Од вкупно објавени 21 notiција во две (3 и 10) се споменува Лихнид (Λυκνίδου, Λυχνίδου; Λυκνίδων), како епископско седиште во рамките на Епирската епархија, односно Драчката митрополија во провинцијата Нов Епир, а еднаш (17) и како Αηρίς, Αηρίδος, но од многу подоцнежнo време и во сосема друга конотација.⁴

Во врска со Нотициите воопшто постојат голем број проблеми кои ја намалуваат нивната веродостојност. Поради нивната компилациска природа најголем недостаток без сомнение претставува нивното широко и непрецизно датирање и сомнежот дека мошне често не ја претставуваат фактичката и реална состојба со црковната административна поставеност, туку фиктивната и номиналната. Впрочем споменувањето на провинцијата Нов Епир во Нотициите од VIII-X век е најдобар показател за тоа. Познато е дека во тој период споменатата провинција веќе одамна не постоела и наместо неа функционираше Драчката архонтија, а потоа Драчката тема.

Веројатно најраното споменување на градот Лихнид (Охрид) како епископско седиште треба да се бара во Третата notiција, која мошне неодредено се датира од крајот на VIII век до крајот на IX век.⁵ Таквиот податок упатува на можноста дека Охридската епископија најрано била формирана уште во текот на VIII век, односно кон крајот на споменатиот век.⁶ Но сепак, познавањето на црковно-политичките прилики на Балканот во тоа столетие упатуваат на заклучок дека тоа тешко можело да се случи.

Република Македонија-Прилози за истражувањето на историјата на културата на почвата на Македонија, кн. 4, Скопје 1996, 31-32.

⁴ *Notitia Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae* (Tehte, critique, introduction et notes par J. Daruzes), Paris 1981, 236, 330, 395.

⁵ *Notitia Episcopatum*, 32, 236 (J. Daruzes). Cf.: A. Delikari, *Der Hl. Klemens*, 79. Според Љ. Максимовиќ („Традиција и иновација у византијској територијалној организацији државе и цркве (IX-X век)“, *III југословенска конференција византолога*, Београд-Крушевац, 2002, 18) Третата notiција треба да се датира можеби по прво кон средината на IX век отколку во почетокот на истото столетие.

⁶ Б. Панов („Охрид во ранофеудалниот период“, 188) смета дека споменувањето на Лихнидската епископија во Епархиските списоци од VII-VIII век единствено говорат за задржување на фиктивна црковна власт на Византија врз некогашната истоимена епископија. Според М. Бошкоски („Прашањето за патронатот на црквата во времето на македонската средновековна држава (969-1018)“, *Св. Климент Охридски-живот и дејност*, Скопје 2007, 54) Лихнидската епископија едноставно била обновена кон крајот на VII и почеток на VIII век, што навистина се чини како

Познато е дека Византија преку поголемите крајморски градови во периодот VIII-IX век се обидуваа постапно и подлабоко да продира во континенталните предели на Балканот и да го наметнува своето влијание меѓу Словените, превенствено преку ширење на христијанството и обновувањето на црковната организација. Се чини сосема оправдано мислењето дека југозападните делови на Македонија до нивното влегување во бугарската држава помалку или повеќе биле под влијание или под посредна контрола на византиските авторитети.⁷ Впрочем утврдено е дека како последица на консолидирање и засилување на византиската административна власт во текот на првите две десетлетија на IX век Драчката архонтија прераснала во тема.⁸ На тој начин биле создадени претпоставки за интензивирање и проширување на византиско влијание и над оние територии кои директно не биле опфатени од тематската власт.

Покрај тоа што обновената Лихнидска епископија, но веќе наречена Охридска, како што погоре споменавме, за првпат изворно е посведочена во 879 г.,⁹ кога градот и околниот простор веќе се наоѓале под бугарска власт, се чини допуштено е да се претпостави дека Епископијата била обновена пред бугарските завладувања, од страна на византиската власт со посредство на Драчката тема и Драчката митрополија.¹⁰

премногу рано датирање. Притоа во прилог на изнесеното мислење не е понудена било каква аргументација.

⁷ За христијанизацијата на Словените во Македонија cf.: И. Стефоска, *Словените*, 114-130.

⁸ Cf.: Ј. Ферлуга, „Драч и његова област од VII до почетка XIII века“, *Глас Српске академије наука и уметности (Одделение историских наука)*, CCCXLIII/5, Београд 1986, 71-75.

⁹ *Sacrorum conciliarum*, 376.

¹⁰ Во прилог на оваа теза одат оправданите претпоставки во науката за опстојувањето на некаков вид византиска воено-административна контрола и присуство во Охридската област во VIII и IX век преку Драч. Cf.: Lj. Dzidrova, „The Komani-Krue Culture-Another View. An Attempt for the Definition of a Culture and an Ethnic Group as a Contribution to the Political Administration of the Balkans in the Early Middle Ages“, *Papers From the EAA Third Annual Meeting at Ravenna 1997-Volume I: Pre- and Protohistory* (Edited by: M. Pearce and M. Tosi), BAR International Series 717, Ravenna 1998, 303; N. Ceka, *The Illyrians to the Albanians*, Tirana 2005, 320-321; E. Maneva, „La tombe 23 de Saint-Erasme-Ohrid“, *Homage to Milutin Garasanin* (ed. N. Tasic, C. Grozdanov), Belgrade 2006, 613-614; T. Filiposki, „The Komani-Krue Settlements and Some Aspects of their Existence in the Ohrid-Struga Valley (VII-VIII century)“, *Macedonian Historical Review*, vol. 1, Skopje 2010, 71-78. Во тој контекст значајни се констатациите на В. Станковиќ („Карактер византијске границе на Балкану у IX и X веку“, *III југословенска конференција византолога*, Београд-Крушевац, 2002, 280-281 и бел. 9-10) според кои исклучено е постоењето на

Навистина изгледа мошне веројатно дека хронолошки поконкретно тоа можело да се случи во првата половина на IX век како последица на веќе возобновениот урбан живот, што можеби било проследено и со преименување на возобновената градска населба од Лихнид во Охрид.¹¹

Оттаму се наметнува констатацијата дека формирањето на Охридската епископија најрано се случило во текот на I-та половина на IX век или најдоцна до средината на столетието. На тој начин би произлегло дека доколку податокот од Третата notiцијата датира од крајот на VIII век споменувањето на Охридската епископија претставува фиктивен податок или евидентирање на некаков номинален епископ кој престојувал во Драч.

Но извесното византиско влијание во Охрид било заменето со воспоставување директна бугарска власт. Поради недостиг на изворни известувања во науката единствено постојат различни претпоставки кога Охрид и останатиот дел на југозападна Македонија бил освоен од Бугарите. Еден дел од истражувачите сметаат дека тоа се случило во време на канот Пресијан/Персијан (836-852),¹² а други застапуваат мислење, кое ни се чини

„вистински“ граници меѓу словенските населби на Балканот и Византија. Иако словенското населување било силно и бројно, тоа не значи дека едновременно или набрзо потоа исчезнале сите форми на византиско присуство и дека како што многу словенски населби чинеле издвоени целини во рамки на организираниите византиски територии, така и длабоко во континенталните области на Балканот каде се населиле „варварите“ опстанале одредени форми на византискиот управен систем. Самиот недостиг на изворни податоци ја остава можноста дека Византија била посилено присутна на Балканот отколку што вообичаено се мисли

¹¹ Најраното директно изворно сведоштво за преименувањето на Лихнид во Охрид датира од II-та половина на IX век, односно од 879 г. Во недостиг на податоци може да се претпостави дека преименувањето настанало едновременно со обновувањето на урбаниот живот во Охрид, можеби кон крајот на VIII и почеток на IX век. Во науката досега биле направени бројни обиди за утврдување дали постои некаква етимолошка врска меѓу двете имиња (Лихнид и Охрид) и кога можело да се случи преименувањето. Постојат различни мислења кои преименувањето го датираат од VII па сè до X век. Преглед на различните мислења во науката по тие прашања види: Б. Панов, „Охрид и Охридската област во првите векови по словенската колонизација (VI-VIII век)“, *Средновековна Македонија*, III, Скопје 1985, 660-667 и белешките со цитирана научна литература.

¹² Мислењето во науката дека Охрид и околните западномакедонски области паднале под бугарска власт за време на канот Пресијан/Персијан, главно е застапено во бугарската историографија. За тоа види: К. Ациевски, *Пелагонија во средниот век (Од доселувањето на Словените до паѓање под турска власт)*, Скопје 1994, 32, бел. 51 со наведената литература; И. Божилов-В. Гюзелев, *История на средновековна Българија VII-XIV век*, *История на Българија в три тома*, т. I, София 1999, 160-161; Г. Н. Николов, *Централизъм и регио-*

поверојатно, дека освојувањата се случиле во време на кнезот Борис I (852-889), односно во II-та половина на IX век.¹³ Бугарските освојувања за Византијците без сомнение значеле прекин на еден подолготраен процес на „реинтеграција“ на балканските градови и области.

Од аспект на бугарското завладување на Охрид и извесното едно-временно постоење на Охридската епископија како особено значајно се наметнува прашањето: што се случило со оваа византиска црковна институција?¹⁴

Постојат повеќе тешкотии за да може задоволително да се одговори на ова прашање. Впрочем ниту е познато која година Охрид паднал под бугарска власт ниту пак е сосема сигурно дека во тоа хипотетичко време / година веќе била формирана Епископијата. Но сепак доколку прифатиме дека освојувањето на Охрид се случило во 50-тите или почетокот на 60-тите години на IX век и дека во тоа време најмалку една или пак повеќе децении веќе постоела Епископијата, тогаш постојат две претпоставени алтернативи на случувањата. Според првата можност бугарскиот владетел Борис при освојувањето на Охрид го толерирал постоењето на византиската Епископија и непречено го дозволил нејзиното функционирање до 879 г. и веројатно потоа.¹⁵ Од друга страна допуштено е да се претпостави

нализъм в ранносредновековна България (края на VII-началото на XI в.), София 2005, 93-94; П. Коледаров (*Името Македонија в историческата географија*, София 1985, 50 и карта стр. 40) ја допушта можноста одредени делови од Македонија, во кои влегувал и Охрид, да биле освоени во време на кнезот Борис.

¹³ *Историја на македонскиот народ*, I, 96; R. Browning, *Byzantium and Bulgaria*, London 1975, 54; С. Антолјак, „Македонија во IX век“, *Средновековна Македонија*, I, Скопје 1985, 201-202; Б. Панов, „Охрид во ранофеудалниот период“, 186; Idem, „Охрид и Охридската област во време на бугарското владеење (средната на IX в.-969 година)“, *Средновековна Македонија*, 3, Скопје 1985, 681, 687-688; К. Ациевски, *Пелагонија во средниот век*, 32; И. Стефоска, *Словените*, 110-111. Засега како оптимално решение изгледа претпоставката на К. Ациевски (*Пелагонија во средниот век*, 32-33) дека Централна и Западна Македонија под бугарска власт потпаднале во текот на првата деценија од владеењето на кнезот Борис.

¹⁴ Се чини дека во науката вака поставеното прашање со мали исклучоци досега не било разгледувано на адекватен начин. Cf.: Б. Николова, *Устройство и управление*, 82-84.

¹⁵ За раното присуство на византиското христијанство во Бугарија и за односите меѓу христијанството и паганството и обратно види: S. Nikolov, „The Pagan Bulgars and Byzantine Christianity in the Eighth and Ninth Centuries“, *Journal of Historical Sociology*, Vol. 13, No. 3, August 2000, Oxford-Malden 2000, 325-364. Контекстот на црковни прилики во бугарската држава во II-та половина на IX век се одликувал

и втора варијанта според која Борис можел привремено да ја укине Епископијата, независно дали на покус или подолг период, но секако дека нејзиното обновување било одобрено пред 879 г. За поверојатна, сепак, ни се чини првопредложената варијанта.

Во врска со времето на формирањето на Епископијата во историографијата постои сосема поинаква теза. Според неа формирањето на Охридската епископија се случило дури по 870 г. со посредство на кнезот Борис, во време кога бугарската црква (архиепископија) се наоѓала под јурисдикција на Константинопол.¹⁶ Потребно е да се потенцира дека во прилог на ваквата теза не се понудени ниту директни ниту индиректни изворни известувања бидејќи разбирливо е дека тие не постојат. Исто така отсуствува било каква друга аргументација. Но затоа пак, во функција на контрааргумент за евентуално прифаќање на ваквиот научен став на ова место може да се повтори податокот од Третата notiција, кој погоре веќе го наведовме. Според тој податок Лихнидската епископија недвосмислено се поврзува со Епирската епархија (Драчката митрополија), а не со Бугарската архиепископија, иако и двете црковни институции потпаѓале под јурисдикција на константинополската патријаршија. Меѓу другото затоа за поприфатливо треба да се смета мислењето дека Епископијата била формирана пред 870 г.

Во науката привлекува внимание забележувањето дека во notiциите од X век, под број *седум* (901-906 г.), *осум* (околу 940 г.) и *девет* (968-970 г.) отсуствува споменувањето на Лихнидската епископија.¹⁷ Се поста-

со исклучителна сложеност. Периодот пред и особено од формалното прифаќање на христијанството (864 г.) по византиски образец од страна на кнезот Борис па сè до 870 г., кога била формирана Бугарската архиепископија е исполнет со исклучително динамична црковна дипломатија. Актуелна и неизвесна била дипломатската борба меѓу папството и цариградскиот патријарх за вклучување на областите на бугарската држава во рамките на една од наведените јурисдикции. Покрај честото лавирање и колебливоста на кнезот Борис, Византија успела да преовлада и да формира Бугарска архиепископија (870), на која во 879 г. и била дадена и автокефалност. Поопширно види: L. Simeonova, *Diplomacy of the Letter and the Cross-Photios, Bulgaria and the Papacy, 860s-880s*, Amsterdam 1998; Б. Николова, *Успројство и управление*, 33-42; И. Божилов-В. Ѓузевлев, *История*, 169-195. П. Хр. Илиевски („Свв. Климент и Наум Охридски (Просветителство со удвоени сили)“, *Светите Климент и Наум Охридски и придонесот на Охридскиот духовен центар за словенската просвета и култура*, Скопје 1995, 19) воопштено заклучил дека во Македонија, која се наоѓала во состав на бугарската држава, наизменично се сменувае византиски и латински свештеници и епископи, кои воделе жестоки борби за превласт над овие простори.

¹⁶ Б. Панов, „Охрид во ранофеудалниот период“, 189.

¹⁷ *Notitia Episcopatum*, 272-306; A. Delikari, *Der Hl. Klemens*, 79-81.

вува прашањето дали таквата состојба во notiциите треба да се разбере како недоследност во споменувањето на Охридската епископија или се работи за нешто друго? Во недостиг на други податоци единствено што може да се претпостави е тоа дека постои можност кон крајот на IX век или почеток на X век навистина да настанал траен прекин во функционирањето на ромејската епископија. Предложениот епilog се чини извесен првенствено како последица од делувањето на Климент и особено формирањето на словенската епископија во Македонија, што можело да биде во согласност со црковната политика на бугарскиот владетел Симеон.¹⁸ Таквиот развој на настаните се чини мошне извесен доколку се има на ум исправното согледување дека ракополагањето на Св. Климент за епископ во крајна линија означува замена на византиското свештенство со словенско и замена на грчките богослужбени книги со словенски.¹⁹

Впрочем само по поминати седум години од споменувањето на актуелниот охридски епископ (879), Климент во 886 г. пристигнал во Охрид. Непознато е дали таму го затекнал Гаврил, некој негов наследник или пак дали воопшто во градот сè уште престојувал византиски епископ? Ц. Грозданов на едно место со право се изјаснил дека е извесно при доаѓањето во Охрид Климент таму да го затекнал охридскиот епископ. Но во продолжение сепак останал воздржан и не се впуштил во натамошни претпоставки. Единствено резимирал дека останува непознато што се случило понатаму со Епископот и со функционирањето на Епископијата.²⁰ Во тој контекст навистина не постои никаква основа да се тврди дека Охридската епископија исчезнала по 879 г. Се чини оправдано мислењето дека кога Климент

¹⁸ Според И. Стефоска (*Словените*, 126) Охридската епископија своето егзистирање го продолжила и во следните векови по IX век, за што не постои изворна поткрепа. Б. Николова (*Устройство и управление*, 84) изнесува мислење дека кон крајот на IX и почеток на X век Охридската епископија, како стар византиски црковен центар, имала големо влијание и значење во регионот и во околните епархии. Согласнојуќи се дека Епископијата навистина била значајна црковна институција, сепак сметаме дека хронологијата која се предлага е премногу доцна и дека треба да се помести неколку десетлетија порано. Впрочем доколку во реченицата се изврши замена на предлогот *кон* со *до* тогаш изнесеното мислење би било поблиску до вистината. Да потсетиме дека споменатата авторка на друго место индиректно се изјаснила дека во истиот споменат период функционирањето на Охридската епископија било засегнато или ограничено поради формирањето на Климентовата епископија (Cf.: белешка 22). На тој начин се забележува контрадикторност.

¹⁹ П. Хр. Илиевски, „Св. Климент и Наум Охридски“, 20.

²⁰ Ц. Грозданов, *Св. Наум Охридски-второ издание*, Скопје 2004, 15.

градел цркви и престојувал во Охрид, тој неминовно остварувал контакти со охридскиот епископ.²¹

Навистина е исклучително тешко од научен аспект да се расправа за проблематиката во каква црковно-политичка констелација се наоѓал Охрид во врска со извесното барем привремено едновремено делување на Охридската епископија и она на Климент како „учител“ (886-893) и епископ (893-916). Дали можеби бил воспоставен привремен ромејско-словенски паралелизам во црковните работи во Охрид? На тоа се надоврзува прашањето доколку бил воспоставен до кога можел да трае тој своевиден дуализам и паралелизам во црковните работи во Охрид? Дали засилувањето на словенизаторската црковна политика од страна на Симеон евентуално предизвикала гаснување или потиснување на ромејската Охридска епископија?²² На овие прашања засега тешко е да се понуди задоволителен одговор, но постојат сериозни индикации според кои подигнувањето на втората Климентова црква во тесното градско јадро можело да се случи токму во време на заслабната или дури истисната функција на Охридската епископија.²³

²¹ Б. Николова, *Устройство и управление*, 84.

²² Иако изразено со разбирлива резерва, во науката веќе постои оправдано мислење дека од 893 г. статусот и делувањето на византиската епископија во градот Охрид било засега/загрозено најмногу како последица од формирањето на Климентовата епископија. Притоа исправно се смета дека просторот на самиот град формално не влегувал во рамките на новоформираната епископија (Сф.: Б. Николова, *Устройство и управление*, 82-83).

²³ Од Пространото житие на Св. Климент се дознава дека покрај манастирската црква Св. Пантелејмон, денес без сомнено идентификувана и убицирана на локалитетот Плаошник/Имарет (Охрид), Климент „кон него (манастирот, односно првата манастирска црква н.б.) додал/придодал и друга црква, која подоцна била претворена во архиепископска катедрала“ (Τούτω δὲ καὶ ἑτέραν ἐκκλησίαν προσέθηκεν, ἣν ὕστερον ἀρχιεπισκοπῆς θρόνον ἔθεντο.). Така во Охрид имало три цркви: една соборна и две на Свети Климент, кои иако многу помали од соборната, биле поубави од неа со својата округла и сферична форма (А. Милев, *Грџките житија на Климент Охридски*, Софија 1966, 134-135; *Грџки извори за българската историја* (подготвени од И. Г. Илиев), IX/II, Софија 1994, 36). Задржувајќи се подолу на прашањето за идентификација на единствената соборна црква, значајно е да се потенцира дека во последно време се засилија научните индикации дека додека првата Климентова црква била изградена на едно од местата за одмор околу Охрид, односно надвор од тогашното тесно градско јадро; местоположбата на втората Климентова црква потребно е да се бара внатре во рамките на градското јадро, поконкретно на просторот на катедралната црква Св. Софија (Поопширно за проблематиката поврзана со градбата и

Впрочем случајно или не Лихнид како епископски центар повторно се јавува дури во Десеттата notiција, датирана околу 997 г.,²⁴ во време кога Охрид, иако со повисок црковен ранг и статус и во рамките на Самуиловата држава, веќе можел навистина повторно да претставува црковно седиште. Но постои и втора можност дека се работело за некој номинален охридски епископ кој престојувал во Драч на што упатува споменувањето на Епископијата во контекст на Драчката митрополија. Изнесените мислења, покрај примамливоста, сепак мора да останат во доменот на претпоставки.

Во продолжение се осврнуваме на еден податок од Пространото житие на Св. Климент, кој сметаме дека може да се доведе во врска со црквата-седиште на охридските епископи. Имено на едно место во Житието се расправа дека откако кнезот Борис изградил седум соборни храмови

местоположбата на двете Климентови цркви во Охрид види: Т. Филиповски, *Охрид во раниот среден век (од V до XI век)* (одбранета докторска дисертација во ракопис работена под менторство на проф. д-р Коста Ациевски), Скопје 2009, 138-148). Постои голема веројатност дека една од главните причини поради која Климент бил принуден првата црква да ја изгради надвор од градот е функционирањето на Охридската епископија. Подоцнежното подигнување на втора црква, овојпат релативно извесно внатре во градот, прејудиира дека дошло до промена на црковните прилики во Охрид. Единствено може да се упати на евентуално заслабнување или дури потиснување на функционирањето на византиската институција за сметка на засилување на словенското црковно-просветно влијание на Климент во Охрид, што можело да настани особено по неговото ракоположување за словенски епископ (893). Но Охрид не станал седиште на новоформираната словенска епископија и покрај извесната негова подоцнежна припадност кон новата црковна институција во Македонија. Зошто Охрид не можел да биде седиште на словенскиот епископ и покрај тоа што е познато дека претставувал место каде Климент многу често и со големо задоволство сакал да престојува? Евентуалната причина за тоа можеби треба да се бара дека во 893 г. Охрид не можел да биде истовремено седиште на две одделни и веќе спротивставени црковни институции: Охридската епископија и Климентовата словенска епископија.

²⁴ *Notitia Episcopatum*, 330; А. Delikari, *Der Hl. Klemens*, 81. Потребно е да се напомене дека во историографијата се присутни и поинакви датирања на Десеттата notiција. Додека Ж. Дарузес мошне широко ја датира од X до XIII век (*Notitia Episcopatum*, 116); Т. Живковиќ (*Црквена организација у српским земљама (рани средњи век)*, Београд 2004, 150) се определува за периодот меѓу 971 и 976 г. Во науката постои претпоставка дека именувањето на епископското седиште како Лихнид во споменатата notiција всушност значи дека во тоа време градот, сè уште, не бил преименуван во Охрид (А. Delikari, *Der Hl. Klemens*, 83). Сметаме дека користењето на старото име на градот во тоа време веќе претставува архаизам, што не е ретка појава во византиските извори, особено оние од црковна провинцијенција.

ширум бугарската држава, кај Климент се јавила желба и тој да изгради свој манастир во близина на Охрид, што и го сторил. Потоа Климент подигнал уште една црква, па така сумира Теофилакт во Охрид имало вкупно три цркви: една-соборна и две-на Свети Климент. Од скудните податоци од Житието уште произлегува дека соборната црква несомнено била попространа, но затоа естетски поскромна во споредба на двете Климентови цркви.²⁵

Во врска со презентираниот податок во историографијата опстојува тезата, според која наведената соборна црква се доведува во врска со седумте катедрални (соборни) цркви кои ширум проширената бугарска држава ги изградил кнезот Борис. Се оди понатаму и едновременно истата сакрална градба се поистоветува со катедралната црква Св. Софија, односно дека соборната црква, подоцна наречена Св. Софија, всушност своевремени била една од седумте соборни цркви.²⁶ Колку што е познато до такви

²⁵ А. Милев, *Грџките жития*, 132-135; *ГИБИ*, IX/2, 36. Cf.: Страна 8-9; белешка 23.

²⁶ Cf.: И. Снегаров, *Климентъ Охридски*, София 1939, 22; К. Миятев, *Архитектура в средновековна България*, София 1965, 94; А. Милев, *Грџките жития*, 161 бел. 155; Dj. Stricevic, „La Renovation Du Type Basilical Dans L'Architecture Ecclesiastique Des Pays Centrales Des Balkans Au IX-XI siecles“, *Actes Du XII Congres International D'Etudes Byzantines* (Ochride 10-16 septembre 1961), Т. I, Beograd 1963, 189; А. W. Epstein, „The Political Content of the Paintings of Saint Sophia at Ohrid“, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik (JÖB)*, 29, 1980, 316; 327-328; Б. Димитров, *Български старини в Македонија*, София 2000, 80; *Кирило-методијевска енциклопедия* (главен редактор: Л. Грашева), III, София 2003, 550. Според некои други мислења борисовата соборна црква била изградена во Охрид, но безусловно не била поврзана со црквата Св. Софија cf.: Н. Мавродинов (*Еднокорабната и крџстовидната црква по българските земи до края на XIV в.*, София 1931, 188; *Старобългарското искуство*, София 1959, 264-266), смета дека кога Теофилакт ја споменува охридската соборна црква всушност се работи за една од соборните цркви подигнати од Борис, но истата ја лоцира на просторот на црквата Св. Богородица-Челница; *История на България*, том втори (Първа българска држава), София 1981, 231 (В. Гюзелев). Постојат истражувачи кои кога ја споменуваат охридската соборна црква од време на Климент изразуваат резерва дека таа била една од борисовите или едноставно не се изјаснуваат по прашањето за нејзината идентификација. Cf.: V. Gjuzelev, *Medieval Bulgaria; Byzantine Empire; Black Sea-Venice-Genoa*, Verlag Baier 1988, 169; *ГИБИ*, IX/2, 36 (И. Илиев); И. Божилов-В. Гюзелев, *История*, 218; Б. Николова (*Устройство и управление*, 78-84) ниту ја споменува ниту пак расправа за охридската соборна црква од времето на Климент.

сознанија од досегашните археолошки истражувања не се дошло. Таквата теза главно е заснована на послободно па дури и произволно толкување на пишаните податоци од Пространото житие, надолполнето со хронолошки непрецизно препознавање на градителски техники од пред XI век применети во изградбата на црквата Св. Софија.²⁷ Меѓутоа од содржината на Житието сосема јасно произлегува дека Борис ниту подигнал соборна ниту било каква друга црква во Охрид, освен што го помогнал подигнувањето на двете цркви од Климент.

Доколку претпоставиме дека соборната црква во Охрид спомената во Житието не треба да се вбројува меѓу седумте соборни цркви подигнати од Борис,²⁸ тогаш потребно е да се разгледа можноста таа градба да се поврзе со црквата-седиште на охридските епископи.²⁹ Токму ваква теза

Во македонската историографија Б. Панов („Охрид во ранофеудалниот период“, 189) се изјаснил дека Охрид се вбројувал меѓу градовите каде Борис подигнал една од седумте соборни цркви, без да прецизира за која охридска црква се работи. П. Миљковиќ-Пелек („Христијанската архитектура кај Македонските Словени од пред средината на IX век до 1018 година“, *Климент Охридски-Студии*, Скопје 1986, 231) иако со право забележал дека покрај недоволната проученост во науката преурането било прифатено мислењето дека Св. Софија била една од седумте борисови соборни цркви, сепак изгледа контрадикторно кога ја дозволува можноста одредени фази од нејзината архитектурата да потекнувале од времето на христијанскиот период од владеењето на кнезот Борис (по 864 г.).

²⁷ Според А. В. Елштајн („The Political Content“, 316; 327-328) црквата Св. Софија во базиликална форма веројатно била подигната од кнезот Борис. Притоа таа се повикува на податокот од Пространото житие и вели дека: “Theophylact intimates” (?) дека Борис подигнал базилика во Охрид. Исто така, таа се повикува на некои анализи на градителските техники во раното средновековие според кои наоѓа аналогии дека такви техники биле применети и при градбата на Св. Софија, мошне широко и непрецизно датирајќи ги пред XI век. Впрочем доколку се идентификувани постари фази и техники во градењето на Црквата тие не мора обрзувачки да се поврзуваат со една од борисовите соборни цркви, туку можеби со некоја сосема друга, па дури и постара црковна градба. Токму во продолжение се задржуваме на таквата можност.

²⁸ Б. Чипан (*Света Софија-катедрален храм на Охридската архиепископија: хронологија на архитектурата*, Скопје 1995, 39) како аргумент во прилог на мислењето дека охридската соборна не можела да биде една од седумте борисови соборни цркви мошне луцидно истакнува дека од соопштението на Теофилакт се добива впечаток дека соборниот храм бил стар и неугледен во споредба со новоизградените храмови на Климент. Доколку посочениот соборен храм бил изграден од Борис само десетина години пред Климентовите храмови, тој би требало да биде сметан за нов и величенствен, а не за „непривлечен“.

²⁹ Т. Филипоски, „Прашањето за проодноста на западниот дел од патот Via Egnatia (Драч-Солун) во II-та половина на IX век“, *Пътуванията в средновековна*

предлага Б. Чипан кој анализирајќи ги остатоците од различните фази на архитектурата на црквата Св. Софија, дошол до претпоставка дека во I-половина на IX век, врз темелите на постарата ранохристијанска базилика од VI век, била подигната поскромна соборна црква на лихридските епископи.³⁰

Во најново време во науката се појави мошне интересна теза според која црквата Св. Софија како целосно нова византиска градба од XI век била подигната од архиепископот Лав, делумно врз втората Климентова црква и непосредно до постарата патријаршиска-архиепископска мону-ментална црква од времето на Самуил, која пак била изградена врз темелите на ранохристијанска базилика и врз неугледната соборна црква која ја споменува Теофилакт. Ваквата теза главно е поттикната од археолошкото откривање на остатоци (столб, фреска, проскомидија и др.) на непознат сакрален објект во непосредна близина на југ од црквата Св. Софија, кој директно се поврзува со архиепископскиот-патријаршиски катедрален храм изграден од Самуил. Всушност Г. Ангеличин-Жура претпоставува дека на просторот десеттина метри јужно од црквата Св. Софија, Самуил наводно подигнал друга патријаршиска/архиепископска црква, врз темелите на ранохристијанска базилика и врз неугледната соборна црква која ја споменува Теофилакт.³¹ На тој начин Г. Ангеличин-Жура ја видоизменува и делумно ја прифаќа тезата на Б. Чипан.

България (Материали от първата национална конференция: “Пътуване към България. Пътуванията в средновековна България и съвременният туризъм”, Шумен, 8-11. 05. 2008 г.), Съюз на учените в България-Шуменски университет “Епископ Константин Преславски”-Научноизследователски център по византинистика, Издателство Абагар, Велико Търново 2009, 114.

³⁰ Б. Чипан, *Света Софија*, 39-41. П. Миљковиќ-Пепек („Христијанската архитектура“, 231) покрај разбирливата резервираност по прашањето за постарите градителски фази на црквата Св. Софија, сепак ја дозволува можноста дека постоела една таква фаза од времето пред владеењето на кнезот Борис. На тој начин индиректно алудира на I-та половина на IX век.

³¹ Г. Ангеличин Жура, „Дали во Охрид е откриена самуиловата патријаршија?“, *Транзициите во историјата и културата* (Прилози од Меѓународната научна конференција одржана во Скопје на 30-31 октомври 2006 година, во соработка со Етнографскиот институт со музеј при Бугарската академија на науките), Скопје 2008, 79-83; Idem, „Нов археолошки налез у Охриду. Дали је откриен катедрални храм Самуилове патријаршије?“ *Зборник Матице Српске*, бр. 36, Нови Сад 2008, 9-18.

Впрочем она што е сосема извесно е дека црквата Св. Софија и нејзината непосредна околина „лежат“ врз ранохристијанска базилика.³² Навистина ни изгледа мошне извесно и прифатливо дека кога во Житието се споменува соборна црква всушност се мисли на црквата-седиште на охридските епископи. Со оглед дека споменатата црква треба да се бара во тесното градско јадро, се чини мошне веројатно дека во функција на епископска црква, на целата или пак на дел од старата површина била „возобновена“ ранохристијанската базилика која се протегала на просторот под црквата Св. Софија и/или околината. Сепак останува несигурно дали нејзините остатоци треба да се бараат под денешната црква Св. Софија или можеби под другата т.н. „Самуилова“, како што предлага Г. Ангеличин-Жура. Евентуална потврда на ваквите тези може да се добие единствено со идни потемелни археолошки истражувања на црквата Св. Софија и нејзината непосредна околина, што досега недостасуваат. Впрочем во IX век се практикувало градење и/или возобновување на базиликални црковни градби, кои како тип на градба биле мошне присутни на Балканот.

Доколку под поимите *соборна црква* од Пространото житие се подразбере црквата седиште на охридските епископи, тоа без сомнение треба да се разбере како уште една дополнителна потврда за функционирањето на византиската црковна институција во времето на доаѓањето и потоа престојот на Климент во Охрид.

Од друга страна веќе имаме предочено дека податоците за опстојувањето на Охридската епископија претставуваат дел од понудената аргументација во прилог на извесната привремена и ограничена проодност на западниот дел од патот *Via Egnatia* (Драч-Солун) во II-та половина на IX век.³³

Од сето досега изнесено се наметнува констатацијата дека во одреден ограничен временски период (од I-та половина на IX век-веројатно до крајот на IX век/почеток на X век), Охридската епископија функциони-

³² В. Маленко, „Ранохристијански објекти во Охрид и Охридско“, *Лихнид*, 7, Охрид 1989, 9-10. Cf.: Б. Чипан, *Света Софија*, 29-33.

³³ Т. Филиповски, „Прашањето за проодноста“, 114-116. Но притоа може да се понуди и спротивно размислување. Добиената општа констатација за изгледната проодност на посочениот дел од патот *Via Egnatia* во II-та половина на IX век за Византија потребно е да се смета како посреден доказ, односно олеснителна околност во прилог на извесното делување на Охридската епископија. За проодноста на патот *Via Egnatia* во тој период cf. и: D. Obolensky, „The Balkans in the Ninth Century: Barrier or Bridge?“ *Byzantinische Forschungen*, Band XIII, Amsterdam 1988, 55-59.

рала сосема нормално и во еден период по сè изгледа паралелно со мисионерската работа и епископувањето на Климент.³⁴

³⁴ Според резултатите од археолошките истражувања на Д. Коцо („Нови податоци за историјата на Климентовиот манастир Св. Пантелејмон во Охрид“, *Климент Охридски-Студии*, Скопје 1986, 215) при доаѓањето во Охрид, Климент всушност темелно возобновил постара и разурната црква-триконхос. Се поставува прашањето дали разурнатиот триконхос евентуално може да се поврзе со делувањето на Охридската епископија, која секако функционираше пред доаѓањето на Климент?

Извори

- *Sacrorum conciliarum nova et amplissima collection*, 1769. v. XVII-XVIII (ed. J. D. Mansi), Firenze (**Sacrorum conciliarum**).
- *Notitia Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, 1981. (Tehte, critique, introduction et notes par J. Daruzes), Paris (**Notitia Episcopatum**).
- Милев А., 1966. *Грџките жития на Климент Охридски*, София (А. Милев, **Грџките жития**).
- *Грџки извори за българската история*, 1994. (подготвени од И. Г. Илиев), IX/II, София (**ГИБИ, IX/II**).

Литература

- Ангеличин Жура Г., 2008. „Дали во Охрид е откриена самоиловата патријаршија?“, *Транзициите во историјата и културата* (Прилози од Меѓународната научна конференција одржана во Скопје на 30-31 октомври 2006 година, во соработка со Етнографскиот институт со музеј при Бугарската академија на науките), Скопје.
- Ангеличин Жура Г., 2008. „Нов археолошки налаз у Охриду. Дали је откриен катедрални храм Самуилове патријаршије?“, *Зборник Матице Српске*, бр. 36, Нови Сад.
- Антолјак С., 1985. „Македонија во IX век“, *Средновековна Македонија*, I, Скопје.
- Ациевски К., 1994. *Пелагонија во средниот век (Од доселувањето на Словените до паѓање под турска власт)*, Скопје (К. Ациевски, **Пелагонија во средниот век**).
- Божилев И.-Гюзелев В., 1999. *История на средновековна Българија VII-XIV век*, История на Българија в три тома, т. I, София (И. Божилев-В. Гюзелев, **История**).
- Бошкоски М., 2007. „Прашањето за патронатот на црквата во времето на македонската средновековна држава (969-1018)“, *Св. Климент Охридски-живот и дејност*, Скопје.
- Browning R., 1975. *Byzantium and Bulgaria*, London.
- Грозданов Ц., 1995. *Свети Наум Охридски*, Скопје.
- Грозданов Ц., 1996. „Свети Астиј Драчки во средновековниот живопис“, *Религиите и религиските аспекти на материјалната и духовната култура на почвата на Република Македонија-Прилози за истражувањето на историјата на културата на почвата на Македонија*, кн. 4, Скопје.

Delikari A., 1997. *Der Hl. Klemens und die Frage des Bistums von Velitza (Identifizierung, Bischofsliste-bis 1767 und Titularbischöfe)*, Thessaloniki (**A. Delikari, Der Hl. Klemens**).

Димитров Б., 2000. *Български старини в Македонија*, Софија.

Gjuzelev V., 1988. *Medieval Bulgaria; Byzantine Empire; Black Sea-Venice-Genoa*, Verlag Baier.

Epstein A. W., 1980. „The Political Content of the Paintings of Saint Sophia at Ohrid“, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik (JÖB)*, 29 (**A. W. Epstein, The Political Content**).

Живковић Т., 2004. *Црквена организација у српским земљама (рани средњи век)*, Београд.

Илиевски П. Хр., 1995. „Свв. Климент и Наум Охридски (Просветителство со удвоени сили)“, *Светите Климент и Наум Охридски и придонесот на Охридскиот духовен центар за словенската просвета и култура*, Скопје (**П. Хр. Илиевски, „Свв. Климент и Наум Охридски“**).

Историја на македонскиот народ, 1969. I, Скопје.

История на България, 1981. том втори (Първа българска држава), Софија (В. Гюзелев)

Кирило-методиевска енциклопедия, 2003. (главен редактор: Л. Грашева), III, Софија.

Коледаров П., 1985. *Името Македонија в историческата географиа*, Софија.

Коцо Д., 1986. „Нови податоци за историјата на Климентовиот манастир Св. Пантелејмон во Охрид“, *Климентий Охридски-Синудии*, Скопје.

Мавродинов Н., 1931. *Еднокорабната и крстовидната црква по българските земи до края на XIV в.*, Софија.

Мавродинов Н., 1959. *Старобългарското искуство*, Софија.

Максимовић Љ., 2002. „Традиција и иновација у византијској територијалној организацији државе и цркве (IX-X век)“, *Трећа југословенска конференција византолога*, Београд-Крушевац.

Маленко В., 1989. „Ранохристијански објекти во Охрид и Охридско“, *Лихнид*, 7, Охрид.

Maneva E., 2006. „La tombe 23 de Saint-Erasme-Ohrid“, *Homage to Milutin Garasanin* (ed. N. Tasic, C. Grozdanov), Belgrade.

Миятев К., 1965. *Архитектура в средновековна България*, Софија.

- Миљковиќ-Пепек П., 1986. „Христијанската архитектура кај Македонските Словени од пред средината на IX век до 1018 година“, *Климент Охридски-Студии*, Скопје (П. Миљковиќ-Пепек, „Христијанската архитектура“).
- Николов Г. Н., 2005. *Централизъм и регионализъм в ранносредновековна България (края на VII-началото на XI в.)*, Софија.
- Nikolov S., 2000. „The Pagan Bulgars and Byzantine Christianity in the Eighth and Ninth Centuries“, *Journal of Historical Sociology*, Vol. 13, No. 3, August 2000, Oxford-Malden.
- Николова Б., 1997. *Устройство и управление на Българската православна црква IX-XIV век*, Софија (Б. Николова, *Устройство и управление*).
- Obolensky D., 1988. „The Balkans in the Ninth Century: Barrier or Bridge?“ *Byzantinische Forschungen*, Band XIII, Amsterdam.
- Г. Острогорски, 1970. „Византијски градови у раном средњем веку“, *Сабрана дела: Из византијске историје, историографије и просопографије*, књ. III, Просвета-Београд.
- Панов Б., 1985. „Охрид и Охридско во ранофеудалниот период“, *Охрид и Охридско низ историјата*, I, Скопје (Б. Панов, „Охрид во ранофеудалниот период“).
- Панов Б., 1985. „Охрид и Охридската област во првите векови по словенската колонизација (VI-VIII век)“, *Средновековна Македонија*, III, Скопје.
- Simeonova L., *Diplomacy of the Letter and the Cross-Photios, Bulgaria and the Paracly, 860s-880s*, Amsterdam 1998.
- Снегаров И., 1939. *Климентъ Охридски*, Софија.
- Станковић В., 2002. „Карактер византијске границе на Балкану у IX и X веку“, *Трећа југословенска конференција византолога*, Београд-Крушевац.
- Стефоска И., 2002. *Словените на почвата на Македонија (од VII до почеток на X век)*, Скопје (И. Стефоска, *Словените*).
- Stricevic Dj., 1963. „La Renovation Du Type Basilical Dans L'Architecture Ecclesiastique Des Pays Centrales Des Balkans Au IX-XI siecles“, *Actes Du XII Congres International D'Etudes Byzantines* (Ochride 10-16 septembre 1961), T. I, Beograd.
- Ферлуга Ј., 1986. „Драч и његова област од VII до почетка XIII века“, *Глас Српске академије наука и уметности (Одделение историских наука)*, CCCXLIII/5, Београд.

- Филипоски Т., 2009. „Прашањето за проодноста на западниот дел од патот Via Egnatia (Драч-Солун) во II-та половина на IX век“, *Пътуванията в средновековна Българија* (Материали от първата национална конференция: „Пътуване към Българија. Пътуванията в средновековна Българија и съвременният туризъм“, Шумен, 8-11.05.2008 г.), Съюз на учените в Българија-Шуменски университет “Епископ Константин Преславски”-Научноизследователски център по византинистика, Издателство Абагар, Велико Търново (**Т. Филипоски**, „*Прашањето за проодноста*“).
- Filiposki T., 2010. “The Komani-Krue Settlements and Some Aspects of their Existence in the Ohrid-Struga Valley (VII-VIII century)”, *Macedonian Historical Review*, vol. 1, Skopje.
- Секa Н., 2005. *The Illyrians to the Albanians*, Tirana.
- Чипан Б., 1995. *Света Софија-катедрален храм на Охридската архиепископија* (хронологија на архитектурата), Скопје (**Б. Чипан**, *Света Софија*).
- Dzidrova Lj., 1998. „The Komani-Krue Culture-Another View. An Attempt for the Definition of a Culture and an Ethnic Group as a Contribution to the Political Administration of the Balkans in the Early Middle Ages“, *Papers From the EAA Third Annual Meeting at Ravenna 1997-Volume I: Pre- and Protohistory* (Edited by: M. Pearce and M. Tosi), BAR International Series 717, Ravenna.

Toni FILIPOSKI

THE OHRID BISHOPRIC IN THE IXth CENTURY

Summary

Christianity in Ohrid has been present for a long time and throughout history it has appeared in various forms and with different intensity. The missionary work of St. Erazmus of Lychnidos (late 3rd century); the existence of the Lychnidos Bishopric (the 4th - end of the 6th century); then a kind of a renewal of the late antique church presented by the Byzantine Ohrid Bishopric (9th century) and certain parallel Slav missionary-educational work of St. Clement of Ohrid; and finally the foundation of the Ohrid Archbishopric/Patriarchate (11th-18th century), which with its high church status and many years of being active left the most lasting mark on the development of the Christian institutional organising in the town of Ohrid and wider in Macedonia. However, it seems that in science the appearance and the activity of the Ohrid Bishopric in the 9th century has been rather neglected and has not received the proper treatment, to the advantage of the more comprehensive presence of issues related to St. Clement and the Ohrid Archbishopric. In regard to this Byzantium institution as especially important for the scientific elaboration are the following issues: the time and the military-political context for the emergence of the Bishopric; the supposed consequences from the Bulgarian conquering of Ohrid; the probable temporary Romaioi-Slav parallelism in the church affairs in Ohrid; the possible reasons and circumstances for the abolition or pushing out of the Bishopric, etc. In this scientific contribution we try to offer partial or complete answers to the posed questions being aware of their utter complexity.

Key words: OHRID, OHRID BISHOPRIC, GAVRIL OF OHRID, LICHNIDOS, CLEMENT OF OHRID, PRINC BORIS